

A Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség II. Konferenciájának értékelése – Gábor Miklós – 1951

Gábor Miklós a Nemzeti Színház fiatal színésze, a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség vezetőségének tagja értékeli a Szövetség Konferenciáját a pártaktíváknak. A belső nyilvánosságnak tartott beszéd Révai miniszter hozzászólását tekinti kiindulásnak, s eszerint a konferencia inkább problémákat vetett fel, mintsem megoldásokat kínált volna, emellett túl sokat foglalkozott személyi kérdésekkel. Gábor Miklós a közösséget hiányolja, a közös célokat. Ehhez a Sztanyiszlavszkij-technika, a főiskolával közösen kidolgozott képzés, egy új szakmai lap segítheti hozzá a művészeket. Gábor Miklós naplójában, azok későbbi átírásaiban saját maga értékeli Szövetségbeli szerepét.

(Javaslat a pártaktíva vezetőség számára)

Az értékelés alapja Révai elvtárs felszólalása.

A Konferencia célja

A Konferencia célja a magyar dráma, a színészi és rendezői munka elvi kérdéseinek tisztázása volt, az új dráma a színészi és rendezői munka terén elért eredmények és hibák, hiányosságok megtalálása: a további fejlődés főbb láncszemeinek, kiinduló pontjainak megtalálása: a Sztanyiszlavszkij rendszer népszerűsítése, megindítása a rendszer alapos és tervszerű meghonosításának filmen és színpadon. Egyben természetesen a Szövetség további feladatainak elvi tisztázása. Ezért a dramaturgiai beszámolóban az Írószövetség Kongresszusa anyagának alapján a sematizmus kérdését, a színészi játék terén a színészi sablonok kérdését tettük központi kérdéssé. A rendezői beszámolóban ilyen pontosan meghatározott központi kérdés nem volt, jellege inkább a tapasztalatátadás volt.

A Konferencia túl sokat markolt-túl keveset fogott. (Ahogy ezt Révai elvtárs megállapította.) Egyik kérdést sem vitattuk meg alaposan. Már az eredeti elképzelésben is meg volt ez a hiba: A rendelkezésre álló idő semmi esetre sem lehetett elég az előreláthatóan felvetődő rengeteg kérdés tisztázásához, a *három* beszámoló alapos megvitatásához. A beszámolók nem eléggé tudták úgy felvetni a kérdéseket, hogy azokhoz minden terület mint *közös* elvi kérdésekhez kapcsolódhatott volna. Így bizonyos fokig indokoltak voltak a területi hozzászólások, melyek szétszabdalták és lanyhává tették a vitát. A Konferenciát megelőző elvi munka (nemcsak a közvetlenül a Konferenciához csatlakozó agitációs munka) nem volt elég mély. Ennek oka a Szövetség eddigi munkájának hibáin kívül az is, hogy a Konferencia tényleges megrendezője, a pártaktíva vezetősége, még nem ismerte eléggé a területet, nem kapott elég támogatást a színházak igazgatóságaitól, éppen az elvi munka terén. A pártaktíva vezetősége a beszámolók elkészülésének késése miatt elkésett az aktíva értekezlettel, az anyagot nem tudtuk elég konkrétan kivinni. *De a Konferencia nem elég magas elvi színvonalában megmutatkozott az egész terület tényleges lemaradása az elvi munkaterén.*

Nagyon sok kérdés merült fel, csaknem az egész terület művészi és szervezési, technikai kérdései. Így a további munkához sok segítséget kaptunk. Megmutatkozott a terület dolgozóinak *követelő igénye* az elvi munkára. (Meg kell jegyezni, hogy még így is sok terület úgy érzi, jórésztben jogosan, hogy a Konferencián nem foglalkoztak eléggé a problémáival, így a könnyűműfaj, a vidék, a rádió, a szinkron).

A film a beszámolóknak nem kapott kellő súlyt. Ezt a hiányt csak növelte, hogy a színészek részéről pl. egyetlen film-játékkal kapcsolatos felszólalás sem hangzott el.

Major kérdése. Hiba volt, hogy a második napi tanácskozásban túl nagy súlya volt. Ez mutatja, hogy a személyeskedés, a személyi kérdések még mindig túl nagy vonzerőt jelentenek tagságunkra. Hogy a Major kérdés ilyen formában felmerült, véleményem szerint Major elvtárs válaszában kívül oka az is, hogy Ladányi elvtárs beszámolójában a diktatórikus rendezéssel kapcsolatban nem mutatott rá a rendezési munkában épp oly komoly veszélyre, a megalkuvó rendezőre. Oka, hogy Major elvtárs bírálatában benne ragadtunk, nem mutattunk eléggé előre, hogy nem ismertük fel a Nemzeti Színház komoly művészi eredményeit. Mindennek eredményeképpen a pártaktíva vezetősége (a Szövetség eddigi munkájának tényleges vezetője) csaknem ugyanolyan hibát követett el, mint a Szövetség régi vezetősége, kezdett elszakadni vezető művészeinktől. (Somlai) Ennek a szektáns veszélynek gyökere megmutatkozik abban a hibában is, hogy mindeddig a pártaktíva vezetősége helyettesítette a Szövetség vezetőségét. *Főkérdés: az egységfront kérdése, a legjobb párttag és pártonkívüli kitűnő művészeknek a Szövetség körül tömörítése, művészetünk valóban elvi kérdéseinek felvetésével, a Szövetség vezetőségének munkába állításával, feladatok kiadásával.* (Így pl. a tagrevíziót egy vezető művészekből álló bizottság dolgozza ki.)

Színház, film, irodalom viszonya. A Konferencia lépés volt előre ezen a téren, de megmutatta a hiányokat is. Ki kell használnunk a Révai-beszéd nyitotta lehetőségeket az Írószövetség felé, nemcsak a már megkezdett módon, a dramaturg-szakosztály és az Írószövetség drámai szakosztálya közti együttműködés fokozása, de a színész-rendezői szakosztály és az írók közti együttműködésben is. (Bemutató új magyar darabok, Urbán, Sarkadi tapasztalatainak közös megvitatása stb.) Jó jelei voltak a Konferencián a filmművészek közt elért eredményeknek a Szövetség részéről, ezt fokozni kell, elsősorban a film és színház gyakorlati munkája közös kérdéseinek felvetésével, a filmesek mind aktívabb bevonásával a Szövetség munkájába stb.

Új magyar film és dráma. Nádasdy beszámolója részben a túl enyhe bírálóhang miatt is, nem tárta fel eléggé az itt mutatkozó hibákat. A hozzászólások közül főleg filmes részről (Kovács, Bacsó) mutattak rá újabb szempontokra. A vita nem fejlesztette eléggé tovább az Írószövetség Kongresszusának eredményeit (természetesen eltekintve Révai elvtárs hozzászólásától). Ez azt mutatja, hogy dramaturgjaink nem foglalkoznak elég mélyen és elég bátran az új dráma kérdéseivel. Nagy hiány volt, hogy színészek közül senki sem szólt ehhez a kérdéshez, nem érzik eléggé az új magyar dráma szükségességét, fokozni kell színészeink közt az érdeklődést efelé, le kell küzdeni az ellenállást a nehézségek vállalásával szemben, amit az új magyar darabok bemutatása egyes esetekben jelenthet. Helyes irányú volt Horvai és Urbán elvtársak hozzászólása, melyek író és színház újfajta együttműködésének szükségességéről beszéltek. Az író-felszólalók részéről megnyilvánult ilyen igény, de úgy látszik, itt is személyi, (dramaturg-író „ellentét”) néha valósággal rémhír-szerű félelmek akadályozzák az együttműködést. (vidéki bemutatók kérdése) A dramaturgoknak és drámaíróknak lehetővé kell tenni a Sztanyiszlavszkij rendszer drámai vonatkozásainak megismerését. Dramaturgjainkat közelebb kell hozni a színházak alkotó életéhez, de magához az élethez is. Az Írószövetségtől segítséget kell kapnunk a forgatókönyv-írás kérdésében.

A dramaturgiákkal kapcsolatban vetette fel Révai elvtárs a *bürokrácia jelentkezését művészi életünkben*. Az ilyen bürokratikus jelenségekkel (színházaink belső életében, filmgyárban) foglalkoznunk kell, amennyiben ezek érintik a művészi alkotómunkát.

Dramaturgszakosztályunk foglalkozzon a szemiatizmusnak azokkal a jelenségeivel, melyekről Révai elvtárs beszélt, de anélkül, hogy ezeket mechanikusan kezelné. Dramaturg szakosztályunk (a többi területekkel együtt) legyen bátrabb, kezdeményezőbb, hamarabb figyeljen fel az egyes jelentkező hibákra és azokat merészebben vesse fel. Munkatervében legyen tekintettel az állami témakör-tervre. Igyekezzen minél konkrétabb segítséget adni a filmgyár és színházak műsortervének.

A Sztanyiszlavszkij módszerről. A Sztanyiszlavszkij módszernek inkább csak szükségességéről beszéltünk, de nem konkrét alkalmazásáról, kérdéseiről. Révai elvtárs

felhívta a figyelmet az itt jelentkező szektáns veszélyre, és arra a szükségességre, hogy a magyar színjátszásnak, különösen a filmnek *nélkülözhetetlen* a rendszer átvétele. A Sztanyiszlavszkij bizottság munkatervében és tématervében legyen tekintettel Révai elvtárs útmutatására: az anyag *kapcsolódjon közvetlenül színházi és film-gyakorlatunkhoz, és kapcsolódjon haladó hagyományaink feldolgozásához is*. A Szövetség foglalkozzon egyes színházaink, rendezőink, színészeink próba és előadásmódszereivel, időnként adjon képet a komolyabb elhajlásokról, vagy elmaradásokról a rendszer alkalmazásában. Rendszeresítsünk igazgatói, rendezői, színészi tapasztalatszeréket, elsősorban rendezőinket vigyük abba az irányba, hogy munkamódszereiket tisztázzák. *Új ember ábrázolása* (paraszt ábrázolás is). Ez a kérdés nem szerepelt elég súllyal a konferencián, pedig alkotómunkánk, nevelőmunkánk *egyik legfontosabb kérdése*. Ez szorosan összefügg művészeink és dolgozó népünk kapcsolatának kérdésével.

Káderkérdések. A Konferencián és Révai elvtárs beszámolójában is nagy súllyal merültek fel az utánpótlás, a merészebb káderpolitika, a főiskola, a káderkérdéssel összefüggő színészi skála szélesítésének kérdései, a szereposztás kérdése. A Szövetségnek foglalkoznia kell ezzel. (Viták a főiskolai tanárkérdésről, vizsgaelőadásokról, Simon Zsuzsa javaslatai.) Színészeink, rendezőink figyelmét efelé a kérdés felé kell fordítani. (De pl. a szcenikus területen is nagy a káderhiány.) A színésznevelés, a színházak és a filmgyár szereposztó-politikája is megvitatandó a Szövetségben.

A szűk praktikizmus veszélye, melyre Révai elvtárs a filmmel kapcsolatban mutatott rá, fennáll a színházi munkánál is, habár itt nem annyira szembevetendő. Tekintetbe kell vennünk itt külföldi vendégeink kérdéseit, megjegyzéseit előadásainkra, amiket Horvai elvtárs észrevett. További *fejlődésünk elképzelhetetlen minden területen az elvi munka rendszeres fokozása nélkül, színészeink elvi és gyakorlati képzettségének, szakképzettségének emelése nélkül*. Idetartozik művészeink politikai nevelése, a Sztanyiszlavszkij rendszer elterjesztéséért folyó harc, a haladó hagyományok feltárása, de a szakmai nevelés már területei, pl. a szép beszéd, a testkultúra stb. *A szűk praktikizmushoz tartozik művészeinknek felületes kapcsolata dolgozó népünkhöz*, mely egyik legfontosabb forrása sematizmusnak és sablonnak, szürkeségnek, valamint a színházak belső életében mutatkozó egészségtelen tüneteknek (személyeskedés stb.) Ennek a leküzdéséhez meg kell vizsgálnunk a túlterheltség kérdését is. Ez a helyzet csak *fokozza a Szövetség felelősségét* művészetünk további fejlődéséért.

Fontosnak tartom Rádai elvtárs javaslatát *a népszerű színházi lap* ügyében, ami összefügg Simon elvtársnő felszólalásával színészeink népszerűségével kapcsolatban. Egy ilyen lap elősegíthetné művészeink és a nép kapcsolatát, fokozhatná művészeinkben az érzést, hogy munkájuk fontos része népünk munkájának.

A Szövetség vezetőségének, de a pártaktíva vezetőségének is bátrabb, kezdeményezőbb munkát kell kezdenie.

A Szövetség vezetősége vizsgálja meg a Konferencián felmerült konkrét kérdéseket és kéréseket, gondoskodjék róla, hogy az el nem hangzott felszólalások (vagy egy részük) sajtóban, vitákon elhangozzék. Az egyes szakosztályok a maguk területén is dolgozzák fel a Konferencia részletkérdéseit, vagy terjesszék ki azokat a maguk területére (pl. rádió.)

A Konferencia nem oldotta meg a felmerült kérdéseket, de világos képet adott helyzetünkről és a további tennivalókról.

Gábor Miklós

Pozitívum: a nagy érdeklődés, a Szövetség súlya [...]

Major-kérdés: [...] kérdéseivel többet kell foglalkozni

a szektáns pol-nak inkább csak a tendenciája volt meg, nem tartottuk [...] szem előtt az egységes pol-t.

Fő[...]: az új dráma hiánya
Írószöv. felé erősen dolgozom
[...] figyelmét az új dráma felé, a magy irodalom felé,

Színház-film-irodalom:
új dráma

Bürokrácia: *nincs helye a műfajban*
a felelősség felvállalása
Rendszeresíteni, általánosítani, továbbfejlődő hagyománnyá
tenni a drámaírókkal való kapcsolatot
Írószöv-ben bíráljanak a [...]
Vígjáték, humor

Szt. [...]
az ezzel kapcsolatos tennivalók megtárgyalását az aktíva [...]
T-be.
[...]

Káder: *Főiskolából kikerült új káderek fejlődése, felkészültségük*

Őnállóbb m-t: *[...] támogatást várjunk a [...], P-től.*

Klasszikusok: *konkrét [...] pl. Hamlet,*

Konkrétumok: *Vidék: [...]*
Tűzkeresztség próbamódszere
[...] népszerűsítése
Alkotó [...]
Egyfelvonásosok
[...] (vidék, sajtóban is)
Nagy [...] m-jának filmrevétele
[...] keresztül való nevelés [...]
Középkorú hősök és a [...] problémák
[...]

M. közösségek, baráti körök [...]
Tudomány, akadémia: dramaturgiai [...]
Dramaturgiai olvasókönyv
[...]
[...] színpad új [...] (Írószöv. javaslatai)
Ifjúsági drámák
Vidéki előadásra alkalmas darabok (operettek)
Szovjet rádióanyagok lefordítása
Vidéki [...]

Operett – [...]
Opera [...]
[...]
Jellem és szituáció (Horvai)³⁰¹

Az értékelés értékelése.

A Konferencia értékelő vitáján, november 15-én Ladányi elvtárs tartotta a beszámolót, mely jó és kimerítő volt. S hogy ne essünk bele a Konferencia hibájába, hogy sokat markolunk és keveset fogunk, két főtémát adott, de most viszont keveset fogtunk s még annál is kevesebbet markoltunk. A két témán belül, élénk és érdekes vita lehetett volna, mert mint a Sztanyiszlavszkij módszer problémái, mint az új dráma kérdése érdekes és döntő kérdései művészi életünknek. De sajnos egy-két értékes hozzászóláson kívül, érdektelen és értéktelen

³⁰¹ A dőlt betűs rész az eredetiben Kézszel írva. A [...] jelzett részek olvashatatlanok.

volt az egész vita. A két témától elkalandozott a felszólalók többsége. S igen kevés érdeklődésnek örvendett a művészvilág többsége részéről, az egész vita. Hol voltak vezető színészeink? Sajnos igen kis számban jelentek meg, ami az értékelés hibáinak egyik fő oka volt. Az ő jelenlétük nélkül nem dönthetünk, de még csak nem is beszélhetünk érdemlegesen egész művészi életünkre, fejlődésünkre vonatkozó kérdésekről. Szövetségünk a jövőben gyakran rendez vitákat a legkülönbözőbb művészi kérdésekről. Ha művészi életünk vezető egyéniségei eljönnek ezekre a vitákra s hozzászólásaikkal segítik a Szövetséget munkájában, ezzel nemcsak a maguk, hanem az egész közösség fejlődésének szolgálatára lesznek.

Árvai Ágnes

*Jelzet: MNL OL P 2143-86. tétel – 1951.
Kézzel írt pizskozat, utólagos betoldásokkal.*